

СЕКЦІЯ 7 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 331.5(477)

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-30>**Петрищенко Н.А.**

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

Камбур О.Л.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

Кулікова Л.В.

*доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

Petryshchenko Nataliia

*PhD in Economics,
Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Kambour Olga

*PhD in Economics,
Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Kulikova Ludmila

*Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

ANALYSIS OF THE MODERN LABOR MARKET IN UKRAINE: REGIONAL ASPECTS

АНОТАЦІЯ

Ринок праці є важливим об'єктом як соціальної, так і загальної економічної політики держави, саме там реалізується механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками. Результати роботи ринку мають вплив на важливі соціально-економічні проблеми, а тому потребують особливої уваги з боку держави. У статті розглянуто дослідження ринку праці сучасними науковцями. На підставі статистичних даних проведено дослідження демографічних показників та стану ринку праці в Україні у цілому та за регіонами. Виявлено чинники, які мають найбільший негативний вплив на ефективне функціонування ринку та задоволення потреб громадян України на працю. Виявлено диспропорційні зрушення щодо чисельності та економічної активності працездатного населення за регіонами. Наголошено, що основними негативними чинниками впливу є низький рівень зарплат; недостатня відповідність системи підготовки фахівців; високий рівень безробіття (пропозиція значно перевищує попит); незадовільні умови праці; відсутність можливостей до перепрофілювання, особливо у людей старшого віку.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, економічно активне населення, регіональний розвиток, чинники впливу, демографічні зміни, населення України.

АННОТАЦІЯ

Рынок труда является важным объектом как социальной, так и общей экономической политики государства, именно там реализуется механизм, обеспечивающий согласование цены и условий труда между работодателями и наемными работниками. Результаты работы рынка влияют на важные социально-экономические проблемы, а потому требуют особого внимания со стороны государства. В статье рассмотрено исследование рынка труда современными учеными. На основании статистических данных проведено исследование демографических показателей и состояния рынка труда в Украине в целом и по регионам. Выявлены факторы, которые оказывают наиболее негативное влияние на эффективное функционирование рынка и удовлетворение потребностей граждан Украины на труд. Выявлены диспропорциональные сдвиги в численности и экономической активности трудоспособного населения по регионам. Отмечено, что основными негативными факторами влияния являются низкий уровень зарплат; недостаточное соответствие системы подготовки специалистов; высокий уровень безработицы (предложение значительно превышает спрос); неудовлетворительные условия труда; отсутствие возможностей для перепрофилирования, особенно у людей старшего возраста.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, экономически активное население, региональное развитие, факторы влияния, демографические изменения, население Украины.

ANNOTATION

The labor market is an important object of social and general economic policy of the state, it is there that the mechanism is implemented to ensure the coordination of prices and working conditions between employers and employees. Market performance affects important socio-economic problems and therefore require special attention from the state. Of particular relevance is the study of the labor market in today's transformational economy and under the influence of a pandemic, when changing the needs of employers and working conditions, the growing threat of mass unemployment. The prospects for the development of the labor market of Ukraine remain a debatable issue in the modern period, which necessitates a comprehensive study of the state of this market in the context of globalization and the general economic crisis. According to researchers, the modern period is characterized by instability, forced decline in economic activity and inconsistency with the market of educational services. The situation is considered to be a crisis and one that produces: labor poverty, expansion of forced labor without decent pay, stratification of the population into socially vulnerable groups, inconsistency with the market of educational services and reduced quality of labor potential and motivation for productive activity. The article deals with the research of the labor market by modern Ukrainian scientists. On the basis of statistical data, a study of demographic indicators and the state of the labor market in Ukraine in general and by region was carried out. The factors that have the greatest negative impact on the effective functioning of the market and meeting the needs of Ukrainian citizens for work have been identified. Disproportional shifts in the number and economic activity of the working-age population by region have been revealed. It is noted that the main negative factors of influence are the low level of wages; insufficient compliance of the training system; high unemployment (supply significantly exceeds demand); unsatisfactory working conditions; lack of opportunities for re-profiling, especially in older people.

Key words: labor market, unemployment, economically active population, regional development, influencing factors, demographic change, population of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ринок праці – особлива система суспільних відносин, де реалізується право громадян на роботу та здійснюється пошук необхідних спеціалістів, відбувається формування попиту й пропозиції на робочу силу. Також на ринку праці реалізується механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками. Відносини, що виникають на цьому ринку, мають вплив на важливі соціально-економічні проблеми, а тому потребують особливої уваги з боку держави. Формування і функціонування ринку праці здійснюється під впливом певних чинників: забезпечення правових умов, вільна реалізація прав громадян та ін. На ринок праці також значно впливають соціально-економічні проблеми країни, загальний розвиток економіки країни та її стратегічні орієнтири розвитку. Особливої актуальності набуває дослідження ринку праці в умовах сучасної трансформаційної економіки та під впливом пандемії, коли змінюються потреби роботодавців та умови праці, наростає загроза масового безробіття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідження ринку праці в Україні та проблематика його функціонування розглядалися в працях бага-

тьох науковців. Так, Н. Чорна, Р. Чорний [1], А.М. Колот, О.О. Герасименко [2] досліджували причини недосконалої взаємодії ринків праці та освіти. О.С. Кваша [3], Л.Г. Федунчик [4], Б. Косович, В. Дмитрук [5] проводили аналіз причин безробіття та зменшення зайнятості населення, досліджували проблеми трудової міграції. Найбільш дискусійними питаннями в сучасний період залишаються перспективи розвитку ринку праці України, що викликає необхідність усебічного дослідження стану даного ринку в умовах глобалізації та загальної економічної кризи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного ринку праці України за показниками зайнятості населення, рівня безробіття, оплати праці та трудової міграції та виявлення чинників впливу на регіональні ринки праці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ринок праці по праву вважається одним із найбільш складних елементів загальної ринкової економіки. Його існування залежить від взаємодії інтересів робітника та роботодавця за умови їхньої згоди щодо визначення оплати та умов праці. Цей ринок є індикатором усіх соціально-економічних процесів, які відбуваються в країні. На думку дослідників, сучасний період характеризується «нестабільністю, вимушеним зниженням економічної активності населення та значною неузгодженістю з ринком освітніх послуг. Ситуацію вважають кризовою і такою, що продукує трудову бідність, розширення вимушеної праці, розшарування населення на соціально вразливі групи, неузгодженість із ринком освітніх послуг і зниження якості трудового потенціалу та мотивації до продуктивної діяльності» [6; 7].

Саме тому дослідження проблем створення ефективно функціонуючого ринку праці, який здатен задовольнити потреби роботодавців та працездатного економічно активного населення, й аналіз чинників впливу набувають особливої актуальності.

Проведення дослідження ринку праці слід розпочати з аналізу робочої сили країни та загальної демографічної ситуації. За даними Держкомстату [8], на 1 листопада 2020 р. чисельність наявного населення становила 41 670,8 тис осіб та має тенденцію до скорочення (табл. 1), що свідчить про скорочений тип відтворення населення. Упродовж січня-жовтня 2020 р. чисельність населення зменшилася на 231,6 тис осіб, що на 19,129 тис осіб більше, ніж у 2019 р. Також слід відзначити скорочення міграційного приросту – на 5,148 тис осіб та скорочення загальних трудових ресурсів країни віком від 15 років і старше – на 456 тис осіб (2,51%), що дає змогу зробити висновки про високий рівень втрати робочої сили.

Як відзначив С. Діденко, «демографічні проблеми не тільки свідчать про депопуляцію населення, вони також прямо впливають на продук-

Таблиця 1

Основні демографічні показники (осіб)

Показник	Січень–жовтень 2020	Довідково: січень–жовтень 2019	Зміни
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на 1 листопада	41670812	41940726	-269914
Середня чисельність наявного населення у січні–жовтні	41786614	42046964	-260350
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на 1 листопада	41501175	41771089	-269914
Середня чисельність постійного населення у січні–жовтні	41616977	41877327	-260350
Загальний приріст, скорочення (-) населення	-231604	-212475	-19129
Міграційний приріст, скорочення (-) населення	6852	12000	-5148
Трудові ресурси віком 15 років і старше	17729,0	18185,2	-456

Джерело: складено авторами за даними Держкомстату

тивність праці та потенціал трудових ресурсів, а отже, й на величину сукупного національного доходу. Оцінка демографічної ситуації в Україні, а також динаміка останніх років указують на наявність не лише соціально-економічних проблем, а й демографічної кризи» [9].

Згідно зі статистичними даними за січень-вересень 2020 р., в Україні найбільшу частину робочої сили становлять громадяни віком 40–49 років (26%) (рис. 1). Друга за величиною частка становить 22% – працездатне населення віком 50–59 років. Працездатне населення віком 35–39 років становить 15% від загальної кількості трудових ресурсів. 14% припадає на громадян віком 30–34 роки. Молодь становить лише 11% від загальної частки. Тобто трудові ресурси України мають тенденцію до старіння, і країні протягом 10 років може загрожувати значний брак робочої сили.

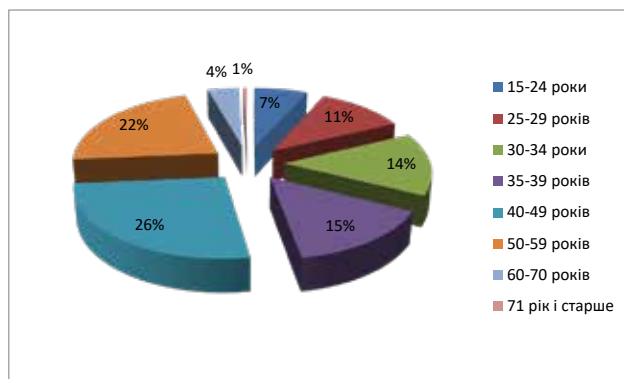

Рис. 1. Розподіл робочої сили країни у 2020 р. (січень-вересень) за віком

Джерело: за даними Держкомстату

У розрізі регіонів слід відзначити, що найбільша частка наявного населення – 37% припадає на п'ять регіонів: Донецьку область (10%), Дніпропетровську (8%), м. Київ (7%) та Одеська і Львівська області – по 6%.

Однак концентрація робочої сили розподілена за регіонами трохи інше. Так, найбільша концентрація спостерігається в таких регіонах:

по 8% розташовано в м. Київ та Дніпропетровській області, по 6% – в Одеській і Львівській областях (рис. 2).

Цікавим є спостереження, що розподіл населення та робочої сили є різним за регіонами, але якщо проаналізувати рівень участі населення у робочій силі країни, то, за даними Держкомстату, найбільш активну участь у пропозиції трудових ресурсів приймають жителі працездатного віку таких регіонів: Луганська область – 80,6%; Херсонська область – 77,5%; Чернігівська область – 77,3%; Харківська область – 76,3%; Миколаївська область – 76,2%; Черкаська і Дніпропетровська області – 76,1%. Тобто жителі саме цих регіонів мають найбільші проблеми отримання гідних послуг на ринку праці та саме у цих регіонах уже є демографічні і соціальні проблеми. Тому можна спостерігати зростання міграційних потоків.

На думку К.В. Бондаревської та А.О. Аксьонової, «динаміка економічно активного населення України у віці 15–70 років на протязі восьми років мала тенденцію до постійного зниження. Таке скорочення пов'язане із загальним зменшенням чисельності населення в країні, що викликано перевищенням показника смертності над показником народжуваності; загальним старінням нації; зовнішніми міграціями українців тощо» [7].

Скорочення рівня економічно активного населення супроводжується зростанням безробіття та економічно неактивного населення. Тобто непрацюючі особи працездатного віку зупинили пошуки роботи, бо втратили надію знайти її на вітчизняному ринку або чекають сезонних пропозицій із боку роботодавців інших країн. На думку авторів, основними негативними чинниками, які впливають на вітчизняний ринок праці та мають вплив і на демографічну ситуацію у цілому, є: низький рівень зарплат; недостатня відповідність системи підготовки фахівців; високий рівень безробіття (пропозиція значно перевищує попит); незадовільні умови праці; відсутність можливостей до перепрофілювання, особливо у людей старшого віку, та ін.

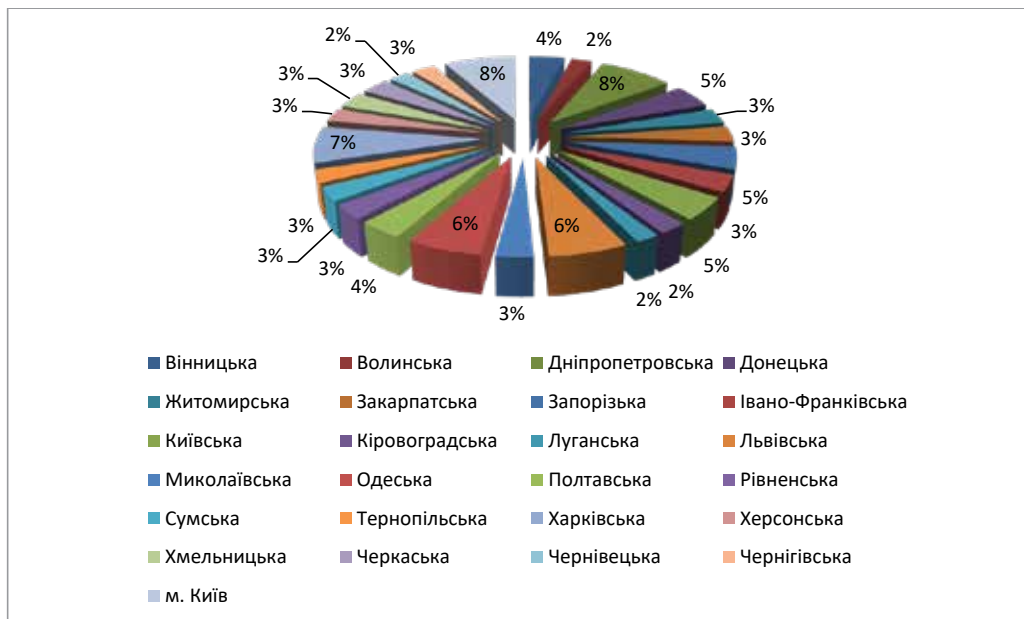

Рис. 2. Робоча сила у розрізі регіонів (січень-вересень 2020 р.)

Джерело: за даними Держкомстату

С. Купицький наголошує, що «подальший розвиток цього процесу обмежуватиме розвиток вітчизняної економіки та консервуватиме її напівсировину спеціалізацію» [10, с. 11].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасний стан економіки країни, її соціально-економічне становище на тлі глобалізації та євроінтеграційних процесів призводять до скорочення населення країни та, відповідно, її трудових ресурсів. П'ять регіонів мають найбільшу чисельність населення, однак концентрація робочої сили розподілена за регіонами інакше: найбільша концентрація спостерігається в м. Київ, Дніпропетровській, Одеській і Львівській областях. Найбільший рівень участі населення у робочій силі країни не співпадає з чисельністю населення, що вказує на низький рівень добробуту громадян, їх соціальну незахищеність, значне перевищення пропозиції робочої сили над попитом, зростання міграційних потоків. Основними негативними чинниками впливу на ринок праці України відзначено: низький рівень зарплат; недостатню відповідність системи підготовки фахівців; високий рівень безробіття (пропозиція значно перевищує попит); незадовільні умови праці; відсутність можливостей до перепрофілювання, особливо у людей старшого віку, та ін.

ність. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 6–33.

3. Кваша О. С. Ринок праці в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 1074–1079.
4. Федунчик Л.Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 31.
5. Косович Б., Дмитрук В. Ринок праці в умовах глобалізації. *Львівський національний університет ім. Івана Франка. Серія економічна*. 2014. Вип. 51. С. 376–383.
6. Юрчик І.Б. Взаємозв'язок ефективності ринку праці та його інституційного забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2016. № 17. Ч. 4. С. 109.
7. Бондаревська К.В., Аксьонова А.О. Особливості розвитку ринку праці України під впливом сучасних глобалізаційних процесів. *Причорноморські економічні студії*. 2019. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/38_1_2019/10.pdf
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Діденко С. Четверть мільйона за рік: кількість населення України продовжує зменшуватися. *Ua.News*. 2020. URL: <https://ua.news/ua/chetvert-myllyona-za-god-naselenye-ukraynu-prodolzhaet-umenshatsya/>.
10. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21>.

REFERENCES:

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-64-73>.
2. Колот А.М., Герасименко О.О. Новітні глобальні тенденції у сфері зайнятості і доходів та їх вплив на соціальну нерів-

1. Chorna N. & Chorny R. (2020). Rynok pratsi Ukrainy: suchasni vyklyky [The labor market of Ukraine: modern challenges]. *Ekonomichnyi chasopys Shkhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-64-73> [in Ukrainian].
2. Kolot A.M., Herasymenko O.O.(2018) Novitni hlobalni tendentsii u sferi zayniatosti i dokhodiv ta yikhvplyv na sotsialnu nerivnist [Modern global tendencies in the sphere of employment and income and their influence on social inequality]. *Sotsial-*

- no-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka-Social labour relations: theory and practice. 1, pp. 6–33. [in Ukrainian].
3. Kvasha O. S. (2018) Rynok pratsi v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku [Labor market in Ukraine: analysis of the current state and prospects]. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. № 22. P. 1074–1079.
 4. Fedunchyk L.H. (2016) Rynok pratsi v Ukraini: problemy ta napriamy yikh vyrishennia [Labor market in Ukraine: problems and directions of their solution]. Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia. № 2. P. 31. [in Ukrainian].
 5. Kosovych B., Dmytruk V. (2014) Rynok pratsi v umovakh hlobalizatsii [The labor market in the context of globalization]. Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka. Seriya ekonomichna. Vup. 51. P. 376–383. [in Ukrainian].
 6. Yurchyk I.B. (2016) Vzaiemozviazok efektyvnosti rynku pratsi ta yoho instytutsiinoho zabezpechennia [The relationship between the efficiency of the labor market and its institutional support]. Naukovyi Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomichni nauky. № 17. Ch. 4. P. 109. [in Ukrainian].
 7. Bondarevska K. V., Aksonova A. O. (2019) Osoblyvosti rozvytku rynku pratsi Ukrainy pid vplyvom suchasnykh hlobalizatsiinykh protsesiv [Features of the labor market of Ukraine under the influence of modern globalization processes]. Prychornomorski ekonomichni studii. Available at: http://bses.in.ua/journals/2019/38_1_2019/10.pdf [in Ukrainian].
 8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State statistics service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
 9. Didenko S. (2020) Chvert miliona za rik: killkist naseleennia Ukrainy prodovzhuie zmeshuvatysia [A quarter of a million a year: Ukraine's population continues to decline]. Ua.News. Available at: <https://ua.news/ua/chetvert-myllyona-za-god-naselenye-ukrayny-prodolzhaet-umenshatsya/> [in Ukrainian].
 10. Kulytskyi S. (2017) Problemy rozvytku rynku pratsi v Ukraini [Problems of labor market development in Ukraine]. Available at: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21> [in Ukrainian].